

ГРАЖДАНСКО НЕПОДЧИНЕНИЕ

когато протестите и ефективната стачка не са достатъчни

www.NFTINI.org

Гражданското неподчинение е организиран отказ да бъдат спазени някои норми на поведение, с цел да се окаже обществен натиск за съобразяване с **определени искания**. Съществено условие за успешното провеждане на гражданско неподчинение е исканията да са **обществено разпознаваеми** (да са справедливи, разбираеми и солидарни с обществения интерес) и формите на гражданско неподчинение да не са от естеството **да настроят общественото мнение срещу протестиращите** (и в крайна сметка – срещу техните искания). Гражданското неподчинение е неформална дейност, включваща **умишлено неспазване** на утвърдени норми на поведение или **превратно ползване** на тези норми.

Пример за гражданско неподчинение чрез **отказ от спазване на определени норми** е блокирането на достъпа до обществени пространства, сгради, пътища. Блокирането може да се осъществи чрез струпването на много хора, които отказват да се преместят (включително чрез организирането на т.нар. „жива верига“) или чрез издигането на барикади от превозни средства и други предмети, които затрудняват или пречат за свободното преминаване. Пример за гражданско неподчинение чрез **превратно ползване на определени норми** е организирането на достатъчно голям брой протестиращи, които да започнат „верижно пресичане“ на една пешеходна пътека; възползвайки се от предимството си да преминат преди автомобилите, с това свое действие протестиращите практически преустановяват движението по съответната улица.

Гражданското неподчинение **не трябва да включва извършването на престъпления** – отправяне на заплахи, прилагане на насилие, разрушаване на чуждо или обществено имущество, заплашване живота и здравето на някого или поставяне в опасност на значителни обществени интереси. Подобни действия, освен че са основание за привличане към **наказателна отговорност**, също така са от естеството **да отвратят обществото** от протестиращите и да го настроят срещу тях. Ако се допусне това, се проваля основната цел на гражданското неподчинение – **да търси споделяне на исканията** на протестиращите и **да солидаризира широката общественост** с тези искания.

Гражданското неподчинение е **последната допустима форма на въздействие** и към нея трябва да се прибегва само след изчерпване на всички други възможни форми – **сигнализиране за нередности** до компетентните органи, **водене на дела** за допуснати нарушения, провеждане на **ефективнефективна стачка**.

Гражданското неподчинение не може да има положителен ефект, ако не е предшествано от цялостна **пропагандна кампания** – в която подробно, систематично и последователно обществеността да бъде запозната с исканията на протестиращите и доколкото е възможно да бъде солидаризирана с тях. Именно в **обществената разпознаваемост** и в **чувството за солидарност** у обществото гражданското неподчинение като акт на своеобразно поемане на риск и саможертва от страна на протестиращите може да се надява на **широка обществена подкрепа** и от там – на удовлетворяване на исканията.

Прибягващите до гражданско неподчинение **трябва да са готови да понесат определени репресии** – заплашване, насилие, арести, административни наказания – което увеличава обществения отзвук от техните действия и осигурява по-голяма чуваемост на исканията им. Понасянето на подобни репресии от мирни граждани, които осъществяват своето гражданско неподчинение в защита на справедливи

искания, може да изиграе катализираща роля за мобилизиране на по-широки слоеве от обществото и принуждаване на този, срещу когото е насочен натискът, да вземе исканите решения и извърши очакваните действия. Това е същността на гражданското неподчинение – да направи непопулярен, неудобен и направо компрометиращ отказа от удовлетворяване на исканията. Никоя от тези цели няма да бъде реализирана, ако исканията, в чиято защита е гражданското неподчинение, не са широко комуникирани в обществото и споделени от колкото се може по-широки кръгове от хора.

Гражданското неподчинение оправдава нарушаването на определени норми на поведение, като се позовава на **морал и ценности, по-висши от нарушаваните норми**; и на необходимостта от защита на човешки права, когато те явно са нарушени чрез приемането на несправедливи закони, невслушване в справедливите исканията на хората и други подобни.

В закона липсва дефиниция на „гражданско неподчинение“. Гражданското неподчинение като колективна форма на протест нарушава **Закона за събранията, митингите и манифестациите (ЗСММ)**. В чл. 14 от ЗСММ е регламентирана **административно-наказателна отговорност** за граждани и длъжностни лица, които нарушават установения ред и гаранциите за организиране и провеждане на събрания, митинги и манифестации. Санкцията е **глоба от 50 до 300 лв.** Актът за установяване на административното нарушение (**АУАН**) се съставя от длъжностни лица, определени от кмета на общината, на чиято територия се осъществява мероприятиято, а Наказателното постановление (**НП**) се издава от кмета или от упълномощено от него лице.

Срещу Акта за установяване на административно нарушение може да се направи възражение пред кмета – в **3-дневен** срок. Срещу Наказателното постановление може да се заведе жалба пред районния съд – в **7-дневен** срок. Основание за възражението / жалбата е липсата на ясно и конкретно посочване **в какво се изразява нарушението, точно коя разпоредба е нарушена, при какви обстоятелства и от кого**; липса на **имената, длъжността или подписа** на длъжностното лице; и други.

В **Наказателния кодекс (НК)** е предвидена наказателна отговорност за **организатор, който проведе или продължи да провежда прекратено или забранено събрание, митинг или манифестация**. Наказателната отговорност е до една **1** лишаване от свобода. За да бъде организаторът привлечен към наказателна отговорност, е необходимо мероприятиято да е било преди това забранено или прекратено с изричен акт – **заповед от кмета на общината** (чл. 12, ал. 2 от ЗСММ). Заповедта е законосъобразна, ако е издадена при изрично предвидените в закона случаи – когато мероприятиято:

- по несъмнени данни е насочено към насилствено изменение на конституционно установения ред или териториалната цялост на страната;
- застрашава обществения ред в съответното населено място;
- застрашава народното здраве при предварително обявена епидимиологична обстановка;
- нарушава правата и свободите на другите граждани; или
- се осъществява в нарушение на условията и реда за провеждането му.

При такова положение участниците са длъжни след издаване на заповедта да не се събират на определеното за провеждане на мероприятиято място; или, ако са се събрали, да се разотидат. Ако не сторят това, е налице гражданско неподчинение и риск от привличане към отговорност.

Типична форма на гражданско неподчинение, при която **участниците „прикриват“ своя организатор** и по този начин затрудняват привличането му към наказателна отговорност, е като осъществяват мероприятиято **„от свое име и за своя сметка“** – всеки по отделно, **„спонтанно“**, без да признават каквато и да било **организираност или принадлежност към група, организация или движение**. По

този начин властите нямат възможност да атакуват организатора и се принуждават да ограничат своите действия само до преследване за **административно нарушение** на всеки един от самите участници.

Ако бъдеш привлечен/а към наказателна отговорност – с предявяване на обвинение в досъдебното производство или с повдигане на обвинение в Съда – **имаш право да ангажираш адвокат** (или да изискаш такъв да ти бъде ангажиран служебно, ако не можеш да си го позволиш). Органите са длъжни да допускат твоя адвокат до **всички процесуални действия** и да ви позволяват да говорите **насаме**, като казаното помежду ви е **адвокатска тайна**; дори да бъде разкрито, то не може да бъде използвано като доказателство за каквото и да било.

При участие в гражданско неподчинение **носи документ за самоличност** и не опитвай да се скриеш от органите на реда. Съгласно чл. **80**, т. **5** от **Закона за българските лични документи (ЗБЛД)** се наказва с глоба от **50** до **300** лв. лице, което „не представи български личен документ при поискване от компетентните длъжностни лица“ – включително и ако е забравило документа си вкъщи или го е изгубило. Нещо повече – органите на реда винаги могат да снемат твоята самоличност, като те заведат в близкото поделение на **МВР** и направят съответните справки, заради което разтакаване ще бъдеш санкциониран/а допълнително. Ако по някаква причина се случи да не намериш документ за самоличност у себе си, чл. **70**, ал. **2** от **Закона за министерството на вътрешните работи** позволява „установяването на самоличността [да] се извършва чрез (...) сведения на граждани с установена самоличност, които познават лицето“. В такъв случай се прави справка за твоя **ЕГН** и органите на реда **нямат право да те задържат само заради липсата на документ**.

При участие в гражданско неподчинение **не ругай, не псувай, не прави непристойни жестове** (думи, изрази, знаци и поведение, които недвусмислено показват неуважение към реда, към символите на властта или към органите на реда). Лице, което се държи неприлично; употребява ругатни и псувни или други неприлични изрази на публично място или пред повече хора; държи се оскърбително към гражданите и органите на властта или обществеността; участва в скарване, сбиване или други подобни действия – може да бъде задържано до **15** дни в поделенията на **МВР** и да му бъде наложена глоба от **100** до **500** лв. съгласно чл. **1**, ал. **1**, т.т. **1** и **2** от **Указ №904** за борба с дребното хулиганство (**УБДХ**).

В случай, че бъдеш задържан/а в поделенията на МВР, органите на реда следва незабавно (но не по-късно от **24** часа) да уведомят прокурора и да бъдеш изправен/а пред **Районния съд**, който да вземе решение за задържането ти. Ако това не бъде сторено или органите на реда се държат грубо към теб, можеш на по-късен етап да съдиш **МВР** за причинените ти вреди и неудобства. При всички случаи настоявай да ти бъде дадена възможност **незабавно да се свържеш с твоя адвокат**. Добра практика в тази връзка е да имаш неговия номер телефона си и да носиш негова визитка със себе си.

Не нападай никого, не повреждай имущество, не проявявай агресия (включително като „отговор“ на проявена агресия от друго, като средство за „засилване на ефекта“ от гражданското неподчинение или като действие, „оправдано“ от действията на други хора около теб). За всяко извършено нарушение на реда **отговорността е лична** и всеки сам трябва да влече последиците от своето поведение, което в случаите с агресия може да се определи като **престъпление** по много от текстовете на Наказателния кодекс. Околните обстоятелства едва ли ще обосноват оправдаването ти.

Не забравяй, че в градовете, на възлови места по пътищата и при различни обществени обекти действа **видеонаблюдение**, а в големи събрания от хора участие вземат **цивилни сътрудници на МВР**, които имат за задача да събират данни за действията на евентуални закононарушители. Участието ти в гражданско неподчинение не ти дава право да нарушаваш обществения ред, а още по-малко – да осъществяваш агресия. Нещо повече – гражданското неподчинение не може да постигне своите цели,

ако не протече като **мирно мероприятие**, в което временно се спират определени общественозначими функции чрез блокирането на пътища, съоръжения и обекти, но не се прибегва до насилие. По този начин **властта се въвлеча в трудната ситуация да направи избор**: да упражни ли насилие срещу мирно стоящите граждани; или да търпи тяхното неподчинение, докато медиите документират ситуацията и разпространяват постоянни сигнали към обществото за мотивите, които са предизвикали тази форма на протест. Тъкмо в това се изразява силата на подобни мероприятия – а не във възможността да бъдат използвани като оправдание за извършването на вандализъм, хулиганство, побои, грабежи, палежи и други подобни (в някои случаи съпоставими дори с **тероризъм**). Такива прояви биха настроили обществеността срещу протестиращите и в крайна сметка ще компрометират целите им.

Документирай всяка проява на своеволие, насилие или превишаване на правомощия (например хулигански действия от провокатори, насочени вероятно към компрометиране на протестиращите и на издигнатите от тях искания; или непровокирано или несъразмерно насилие и произвол от органите на реда). Добре е в такъв случай ти и колегите ти **да снимате с телефоните си** (и ако е възможно – да записвате на отдалечен сървър и да излъчвате в internet). Имайте готовност **незабавно** да съставите **протоколи, скици, декларации**, в които да опишете случилото се (с точно описание на място, дата и час, климатични особености, подробности за обстановката и участниците) и да свидетелствате с подписите си за него. Имай предвид, че тези неща веднага след събитията започват малко по малко да се забравят, а може да се наложи да си ги припомните след години, когато бъдете призовани като свидетели или като подсъдимни в Съда. Затова документирайте случилото се веднага, когато спомените са най-ярки и точни.

Вземете **данни за контакт от очевидците още на място**. Имай предвид, че хората ще се разпръснат след събитието и на по-късен етап може би няма да е лесно да намериш тези, които биха свидетелствали пред Съда какво точно се е случило – освен ако не си им взел/а колкото се може пълни данни за контакт и самоличност. Добра практика в тази връзка е да приканиш свидетелите също да участват в документирането на случилото се – или поне да се подпишат под твоите протоколи, скици и т.н. При възможност направете няколко екземпляра, които да се съхраняват на различни места – в случай, че органите на реда се опитат например да изземат и унищожат тези свидетелства.

Ако бъдеш наранен/а във физически сблъсъци или при задържане от органите на реда, при първа възможност отиди при **съдебен лекар**, който да освидетелства получените наранявания и да впише в Съдебномедицинското удостоверение обстоятелствата, при които са причинени. Важно е да направиш това незабавно – още същия ден или веднага на другия ден, по възможност без да губиш време с това да се къпеш, преобличаш с чисти дрехи и т.н. Освен времето на прегледа, в съдебномедицинското свидетелство могат да бъдат вписани също и подробности относно общия ти вид, състоянието на облеклото и други подробности, от които на по-късен етап ще могат да се направят изводи за това какво точно се е случило. Така ще можеш да потърсиш отговорност за това, което са ти причинили.

Разпространява се [за свободно ползване](#) съгласно Лиценза за Свободна документация [GNU-FDLv1.3](#) – срещу което се задължаваш да цитираш авторството, да не ограничаваш свободата и да не създаваш заблуждаващо впечатление, че те подкрепяме. Copyright © 2020 [НФТИНИ](#) при КТ „Подкрепа“